

איסורי אכילה והנאה שלא כדרך הרב ישראל קירשטיין

"אמר רבי אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן, למעוטי מאי, אמר רב שימי בר אשי, למעוטי שאם אכל חלב חי שפטור. איכא דאמרי א"ר אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן, למעוטי מאי, אמר רב שימי בר אשי, למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור, וכל שכן אוכל חלב חי שהוא פטור..."¹

בפשטות המחלוקת בין שתי הלשונות בגמרא היא, אם יש דין של שלא כדרך באיסורי הנאה, דל"ק גם בשלא כדרך הנאה לוקין ול"יב לא לוקין, וכבר האריך בזה המשנה למלך בהלכות יסודי התורה פ"ה ה"ח יעו"ש. כתב הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות² וז"ל:

"כל מאכל שהוא אסור בהנאה, אם נהנה ולא אכל כגון שמכר או שנתן לעכו"ם או לכלבים אינו לוקה, ומכין אותו מכת מרדות וכו"'

ובמגיד משנה שם:

"כל מאכל שהוא אסור בהנאה וכו', פרק כל שעה (כד): כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן. וכל דבר הראוי לאכילה אין דרך הנאתו אלא דרך אכילה כתקנו, ועוד יתבאר פי"ד ה"י י"א, ואפילו סיכה שהיא קרובה לשתיה אמרו בגמ' שם כה: גבי רבינא שהיה סך ביתו בפרי של ערלה במקום חולי שאין בו סכנה, דלאו דרך הנאתן הוא, ולפי זה הרי איסור הנאה כדין חצי שיעור שאסור מה"ת ואין לוקין עליו"

בצ"ח פסחים³ כתב דהרמב"ם ילמד דהניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו אינו לוקה, לא בגלל שזה לא כדרך הנאתו, אלא בגלל שדבר מאכל צריך לאכלו כדי ללקות עליו, וכל הנאה אחרת היא שלא כדרך ולכן לא לוקה. והביאור בגמרא הוא שהל"ק סוברת שלוקין על הנאה גם על שלא כדרך, והל"ב סוברת שלא לוקין, כי יש את הפטור של שלא כדרך כיוון שבהנאה תמיד זה שלא כדרך. אלא דיעוין במגיד משנה שם שכתב שאמנם פטור ממלקות, אבל איסור דאוריתא יש כמו חצי שיעור ורק מלקות אין. ובמשנה למלך הלכות יסודי התורה שם הקשה על המגיד משנה, איך יתכן לומר שזה אסור מדאוריתא, הרי מותר אפילו לכתחילה לעשות מלוגמא מאיסורי

¹ פסחים כד:

² פ"ח ה"יז

³ שם ד"ה יוהא דלא קאמר וכו"'

הנאה לרפואה אפילו שלא במקום סכנה, כיוון שזה לא כדרך הנאה, ע"כ שזה רק אסור מדרבנן.
 עוד הקשה הצ"ח שם, דבהלי' יסודי התורה שם כתב דכלאי הכרם ובשר בחלב אסורין אפילו שלא כדרך הנאתן, כיוון שלא כתוב בהו אכילה, ואילו בהלי' מאכלות אסורות⁴ כתוב:

"כלאי הכרם כיצד וכו' שניהן אסורין באכילה ובהנאה שנאמר פן תקדש וגו' והאוכל כזית מכלאי הכרם בין מן הירק ובין מן הענבים לוקה מן התורה וכו'"

הרי שבהלכה ו', לענין האיסור, הזכיר האכילה וההנאה, ובהלי' ז' לענין מלקות, כתב האוכל ולא כתב הנהנה, עיי"ש שנשאר בצ"ע.
 והנראה לומר, דמדברי הרמב"ם גופא בהלכות מאכלות אסורות שם יש להביא ראייה לדברי המגיד משנה, דהרמב"ם כתב שכל מאכל שאסור בהנאה, אם נהנה ולא אכל פטור, אפשר לדייק מהרמב"ם דרק בדבר מאכל פטור ממלקות, אבל בעצי כלאי הכרם, שזה לא דבר מאכל, באמת ילקה, והסברא לחלק היא דברי המגיד משנה, שבמאכל כל הנאה היא שלא כדרך.
 בחידושי הר"ן פסחים⁵ כתב וז"ל:

"ני"ל דלהכי איצטריך לדרב שימי בר אשי, דלא תימא אתא לאשמועינן למעוטי שאם אכל מה שאין דרכו לאכול ממנו, כגון היוצא מן התאנים ומן הרימונים שפטור, אבל אם אכל גופו של איסור, אע"פ שלא אכלו כדרכו חייב, קמ"ל דלא, דאף בכה"ג שלא כדרך אכילתן מיקרי, ואם אכל חלב חי פטור"

מבואר בדברי הר"ן, שיש שני סוגים של שלא כדרך:
 א. דבר שבמהותו אין דרך לאכלו, כגון יוצא מן התאנים ומן הרימונים, והאדם אכל אותו כדרך שאוכלים אנשים.
 ב. דבר שהוא גוף האיסור אלא שהאדם אכל אותו באופן משונה.
 יתכן לומר ששני סוגים אלו, הפטור של כל אחד מהם שונה במהותו. הסוג הראשון, מהתורה אין עליו איסור, התורה לא אסרה בכה"ג, היוצא מן התאנים והרימונים לא אסור מדאוריתא אלא מדרבנן. הסוג השני, החפצא אסור מהתורה, רק האדם אכל את הדבר שלא כדרך, ולכן בא רב שימי לחדש שגם בכה"ג פטורים.
 מעתה לפי"ז נראה לומר בביאור דברי המגיד משנה, דהרמב"ם סובר שבכל איסורי הנאה אין מלקות כי זה שלא כדרך, אבל נשאר השאלה - הרי התורה כן אסרה את הדבר בהנאה, צ"ל דשלא כדרך מהסוג השני, שיש חפצא של איסור מהתורה, רק האדם השתמש שלא כדרך, זה באמת אסור מהתורה רק שלא לוקין

⁴ פ"י הלי' ר', ז'

⁵ שם ד"ה "למעוטי מאי וכו'"

עליו. אבל, שלא כדרך מהסוג הראשון, שהחיסרון הוא שהתורה לא אסרה בכה"ג כגון במשקים היוצאים, שם גם הרמב"ם יודה שאיסורו רק מדרבנן. ולפי"ז יתכן לבאר שמה שכתב המגיד משנה שזה כמו חצי שיעור, כוונתו, כמו שחצי שיעור החפצא אסור מהתורה, אבל אין מלקות כי אין שיעור אכילה, והמדד למלקות הוא שיעור אכילה, ובעניננו המדד למלקות הוא אכילה כדרך, אבל בשלא כדרך יש איסור תורה, אבל אין את המחייב של המלקות. מעתה אפשר ליישב גם את קושית הצ"ח מכלאי הכרם שחייבים מלקות גם בשלא כדרך, ובכל זאת אין מלקות בנהנה מכלאי הכרם, וצ"ל כיוון שיש שני סוגים של שלא כדרך, יתכן שיש לחלק ולומר, שרק על שלא כדרך של אין דרכו לאכול כגון משקים היוצאים שכתוב אכילה בפרשה אין איסור בכה"ג. אופן זה ישנו גם בכלאי הכרם כי לא כתיב אכילה שם ולכן אסור גם בכה"ג. אבל, אם אכל שלא כדרך שיש איסור ורק אין מלקות, באופן זה אין חילוק בין כלאי הכרם לשאר איסורים. ומובנים מאוד דברי המשנה למלך שלא לוקים בכלאי הכרם, וזה דווקא בדבר מאכל. וביאור הדבר, כי אם השלא כדרך זה רק שיעור במלקות, אין הבדל בין כלאי הכרם לשאר איסורים, ומה שחייבים בכלאי הכרם זה רק במקום שלא שמיה אכילה, ששם אמרה תורה שבכלאי הכרם תייבים.